

Zwakke schakel

De zucht van opluchting die in januari van dit jaar werd geslaakt bij het hervatten van de Russische gasleveranties aan de Europese landen is slechts van korte duur gebleken. Hoewel de gasstromen nog niet in het geding zijn, zijn de onderliggende conflicten die aanleiding waren tot de heftige gasruzie tussen de Oekraïne en Rusland verre van voorbij.

Veel van die conflicten liggen in de Oekraïne zelf, waar een machtsstrijd tussen verschillende leiders en elites het land in toenemende mate verscheurt. Het drama voor zowel

meteen een duit in het zakje door te dreigen met hernieuwde afsluiting van het gas, wat Naftogaz tot prompte betaling deed overgaan. Daarmee is de interne strijd over de inkomsten uit gas niet gedaan. De president is in een verwoede strijd verwickeld met premier Timosjenko, een oude makker van de Oranjerevolutie die de gewone Oekraïners uiteindelijk heel weinig heeft gebracht. De Oekraïne was een van de eerste statelijke slachtoffers van de kredietcrisis. Assistentie van het IMF heeft weinig mogen baten, omdat afspraken het droogproces van de inkt niet overleven. Bij andere landen zou om minder al de term falende staat zijn gevallen, maar een dergelijke conclusie zou een politiek en economisch gevaarlijke situatie verder doen escaleren. Het feit dat het IMF de tweede tranche van de bijstand aanhield, geeft aan dat er serieuze uitvoerings- en toezichtproblemen bestaan. Noch de EU, noch de VS en ook Rusland kan zich niet permitteren om de handdoek in de ring te gooien en Oekraïne in zijn sop gaar te laten koken, totdat iets van een werkende overheid zich heeft gemanifesteerd. De reden is de strategische ligging en de gascorridor.

Kreukelzone

De Oekraïne is lang de kreukelzone tussen Oost en West geweest. Nog niet zo lang geleden werd de schuld over het conflict over gasprijzen en gascontracten tussen Rusland en

de Oekraïne volledig toegeschreven aan Rusland. De economische en politieke ambities van Rusland enerzijds en de Oranjerevolutie anderzijds, verbrak de band tussen beide voormalige Sovjetstaten, waarbij de vriendenprijs voor gas een belangrijk bindmiddel was gebleken. De gascrisis van 2006 was voor de EU vooral een uiting van Russische gasmacht in het nabije buitenland. Veel van de discussies over extern energiebeleid hebben de gascrisis van die tijd als bron van inspiratie. De meest recente crisis dwingt de EU niet alleen om meer aandacht te geven aan de interne samenhang bij de gasvoorziening, maar vooral ook om het externe gasbeleid in een complexere context te bezien. Hoewel de gasrelatie contractueel via Rusland verloopt, waarbij Rusland transit naar de EU koopt bij de Oekraïne, kan de EU zich niet langer verschuilen achter Rusland en tegelijk Rusland beschuldigen van binnenlandse inmenging. Het recente conflict heeft laten zien, dat het uiterst onduidelijk is met wie in de Oekraïne dan een overeenkomst gesloten moet worden. Zelfs toen Poetin en Timosjenko in januari van dit jaar eindelijk een overeenkomst hadden gesloten en het gas weer kon stromen, moest nog een week met ingehouden adem worden gewacht op het, zij het voorlopig, goedkeurende woord van Joesjenko. Zijn antwoord is dan nu de inval in de kantoren van Naftogaz, dat onder controle staat van Timosjenko. EU-bemoeienis met de Oekraïne in het kader van de Energy Community Treaty (waarbij de Oekraïne waarnemer is en de toetredingsonderhandelingen binnenkort zullen aanvangen) zullen dezelfde onduidelijkheden opleveren en geenszins de garantie dat door het binden in de energiegemeenschap

het gedrag van de kemphanen kan worden gecontroleerd. Het Oekraïense spel wordt hoog gespeeld. Joesjenko wil zijn land de EU en de NAVO binnenleiden en als het niet lukt met succesvolle politieke en economische hervormingen, dan kennelijk maar als succesvolle falende staat, die te belangrijk is om te laten imploderen. De lust van de EU, zeker nu de wittebroods jaren van de uitbreiding beëindigd zijn door de krediet- en economische crisis, om een verkreukelde Oekraïne op te nemen zijn echter zeer gering.

Gedeeld belang

Toch kan ook de EU niet meer afzijdig blijven, alleen al omdat alternatieven voor het vervoer van gas niet op korte termijn voor handen zijn. Wel zal het begrip voor de Russische diversificatie van vervoer verder toenemen als de onrust in de Oekraïense corridor blijft voortbestaan. Ook zal de EU nu serieus werk moeten maken om de interne gasinterconnecties uit te breiden. Tegelijkertijd moet de EU zich ook zorgen maken over de stabiliteit van Rusland, dat ook zwaar getroffen is door de crisis. Wellicht dat met het verzwakte Rusland een modus gevonden kan worden om het probleem van de Oekraïne samen aan te pakken en meteen het vertrouwen tussen de EU en Rusland te herstellen. Op de korte termijn blijft de voorzieningszekerheid van de EU en de zekerheid van de vraag naar Russisch gas immers aan een Oekraïense zijden draad hangen. ■

Coby van der Linde is hoofd van het Clingendael International Energy Programme, hoogleraar Geopolitiek en Energiemanagement aan de Rijksuniversiteit Groningen en lid van de Algemene Energieraad.

Door
Coby van der
Linde

de EU en Rusland is dat de cruciale gascorridor een belangrijke factor is geworden in deze strijd en zowel de voorzieningszekerheid van gas van de EU als de zekerheid van de vraag naar Russisch gas op het spel zet. De Oekraïne is een gevaarlijk zwakke schakel in de gasvoorziening geworden, waar behoedzame en minder behoedzame bemoeizucht van buiten wellicht een even grote rol zal spelen als de steeds intensievere interne machtsstrijd.

Falen

De inval in de kantoren van Naftogaz door veiligheidstroepen gecontroleerd door president Joesjenko onderbrak enkele dagen van (gespeelde) gezindheid tussen de drie strijdende facties in de Oekraïne om de geblokkeerde IMF-gelden alsnog binnen te halen. Het waren spannende dagen, want het failliete Naftogaz moest betalen voor gas geleverd in januari en februari. De Russische premier Poetin deed